

**KONWENCJA
O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA
I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI**

Publikacja w Dz.U. z
1993 r. Nr 61, poz.
284.

Rządy Państw-Sygnatariuszy niniejszej Konwencji, członków Rady Europy.

Zważywszy na Powszechną Deklarację Praw Człowieka uchwaloną 10 grudnia 1948 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych;

Zważywszy, że owa Deklaracja zmierza do zapewnienia powszechnego i efektywnego uznania i stosowania zawartych w niej praw;

Zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków i że jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest ochrona oraz rozwój praw człowieka i podstawowych wolności;

Potwierdzając swoją głęboką wiarę w te podstawowe wolności, które są fundamentem sprawiedliwości i pokoju na świecie i których zachowanie opiera się głównie z jednej strony na rzeczywiście demokratycznym ustroju politycznym, z drugiej na jednolitym pojmowaniu i wspólnym poszanowaniu praw człowieka, do których się one odwołują;

Zdecydowane, jako rządy Państw europejskich działających w tym samym duchu i posiadającym wspólne dziedzictwo ideałów i tradycji politycznych, poszanowania wolności i rządów prawa, podjąć pierwsze kroki w celu zbiorowego zagwarantowania niektórych praw wymienionych w Powszechnej Deklaracji,

Uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Wysokie Układające się Strony zapewniają każdemu człowiekowi podlegającemu ich jurysdykcji prawa i wolności określone w Rozdziale I niniejszej Konwencji.

Rozdział I

Artykuł 2

1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.
2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:
 - a) w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą;
 - b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem;

- c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Artykuł 3

Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Artykuł 4

1. Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie.
2. Nikt nie może być zmuszany do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej.
3. W rozumieniu tego artykułu pojęcie "pracy przymusowej lub obowiązkowej" nie obejmuje:
 - a) żadnej pracy, jakiej wymaga się zwykle w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności orzeczonej zgodnie z postanowieniami artykułu 5 niniejszej Konwencji lub w okresie warunkowego zwolnienia;
 - b) żadnej służby o charakterze wojskowym bądź służby wymaganej zamiast obowiązkowej służby wojskowej w tych krajach, które uznają odmowę służby wojskowej ze względu na przekonania;
 - c) żadnych świadczeń wymaganych w stanach nadzwyczajnych lub klęsk zagrażających życiu lub dobru społeczeństwa;
 - d) żadnej pracy ani świadczeń stanowiących część zwykłych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 5

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:
 - a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;
 - b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;
 - c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą lub jeśli jest to konieczne w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;
 - d) pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem;
 - e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;

- f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby w celu zapobieżenia jej nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję.
2. Każdy, kto został zatrzymany, powinien zostać niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku poinformowany o przyczynach zatrzymania i o stawianych mu zarzutach.
 3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.
 4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.
 5. Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania.

Artykuł 6

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły lub bezstronny sąd ustanowiony ustawą, przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron, albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.
2. Każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą.
3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:
 - a) niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia;
 - b) posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony;
 - c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony, do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości;
 - d) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia;

- e) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie.

Artykuł 7

1. Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy zagrożony karą został popełniony.
2. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w sądzeniu i karaniu osoby winnej działania lub zaniechania, które w czasie popełnienia stanowiły czyn zagrożony karą według ogólnych zasad prawa uznanych przez narody cywilizowane.

Artykuł 8

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.
2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 9

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.
2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Artykuł 10

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsięwzięciom radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.
2. Korzystanie z tych wolności, jako pociągające za sobą obowiązki i odpowiedzialność, może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego, ze względu na konieczność zapobieżenia za-

klóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

Artykuł 11

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się, łącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów.
2. Wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Niniejszy przepis nie stanowi przeszkody w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń korzystania z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

Artykuł 12

Mężczyźni i kobiety w wieku małżeńskim mają prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa.

Artykuł 13

Każdy, kogo prawa i wolności zawarte w niniejszej Konwencji zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu Państwowego, także wówczas, gdy naruszenia dokonały osoby wykonujące swoje funkcje urzędowe.

Artykuł 14

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

Artykuł 15

1. W przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu każda z Wysokich Układających się Stron może podjąć środki uchylające stosowanie zobowiązań wynikających z niniejszej Konwencji w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem, że środki te nie są sprzeczne innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.
2. Na podstawie powyższego przepisu nie można uchylić zobowiązań wynikających z artykułu 2, z wyjątkiem przypadków śmierci będących wynikiem zgodnych z

prawem działań wojennych oraz zobowiązań zawartych w artykułach 3, 4 (ustęp 1) i 7.

3. Każda z Wysokich Układających się Stron, korzystając z prawa do uchylenia zobowiązań, poinformuje wyczerpująco Sekretarza Generalnego Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz powodach ich zastosowania. Informować będzie również Sekretarza Generalnego Rady Europy, kiedy podjęte środki przesłana działać, a przepisy Konwencji będą ponownie w pełni stosowane.

Artykuł 16

Żadnego z postanowień w artykułach 10, 11 i 14 nie można uznać za wyłączające prawo Wysokiej Układającej się Strony do ograniczenia działalności politycznej cudzoziemców.

Artykuł 17

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie może być interpretowane jako przyznanie jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie prawa do podjęcia działań lub dokonania aktu zmierzającego do zniweczenia praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji, albo ich ograniczenia w większym stopniu, niż to przewiduje Konwencja.

Artykuł 18

Ograniczenia praw i wolności, na które zezwala niniejsza Konwencja, nie będą stosowane w innych celach niż te, dla których je wprowadzono.

Rozdział II

Artykuł 19

W celu zapewnienia przestrzegania zobowiązań wynikających dla Wysokich Układających się Stron z niniejszej Konwencji tworzy się:

- 1) Europejską Komisję Praw Człowieka, zwaną dalej "Komisją",
- 2) Europejski Trybunał Praw Człowieka, zwany dalej "Trybunałem".

Rozdział III

Artykuł 20

1. Komisja składa się z członków, których liczba równa się liczbie Wysokich Układających się Stron. W Komisji nie można zasiadać więcej niż jeden obywatel tego samego państwa.
2. Komisja obraduje na posiedzeniu plenarnym. Może jednak utworzyć Izby składające się z co najmniej 7 członków. Izby mogą badać skargi wniesione na podstawie artykułu 25 niniejszej Konwencji, które nadają się do rozpatrzenia na podstawie ustalonego orzecznictwa lub które nie wywołują poważnych wątpliwości co do wykładni bądź stosowania Konwencji. Z uwzględnieniem tego zastrzeżenia oraz postanowień zawartych w ustępie 5 niniejszego artykułu, Izby wykonują wszystkie kompetencje przyznane Komisji na podstawie Konwencji.

Członek Komisji wybrany w imieniu Wysokiej Układającej się Strony, przeciwko której wniesiono skargę, ma prawo do zasiadania w Izbie, do której ta skarga została skierowana.

3. Komisja może powoływać Komitety, złożone z co najmniej trzech członków każdy, działające na zasadzie jednomyślności i wyposażone w kompetencję uznawania niedopuszczalności lub skreślenia z listy spraw skargi wniesionej na podstawie artykułu 25, jeśli taka decyzja może zostać podjęta bez dalszego postępowania dowodowego.
4. Izba lub Komitet mogą w każdym stadium postępowania przekazać sprawę do rozpatrzenia Komisji w pełnym składzie, która może także przyjąć do rozpoznania każdą skargę skierowaną do Izby lub Komitetu.
5. Tylko Komisja w pełnym składzie może wykonywać następujące kompetencje:
 - a) badanie skarg wniesionych na podstawie artykułu 24;
 - b) wnoszenie spraw do Trybunału zgodnie z artykułem 48 a);
 - c) ustalanie regulaminu wewnętrznego zgodnie z artykułem 36.

Artykuł 21

1. Członkowie Komisji są wybierani przez Komitet Ministrów bezwzględną większością głosów z listy sporządzonej przez Biuro Zgromadzenia Konsultacyjnego; przedstawia trzech kandydatów, z których co najmniej dwóch musi być obywatelami Państwa, które ta grupa reprezentuje.
2. O ile jest to możliwe, tę samą procedurę stosuje się odpowiednio dla uzupełnienia składu Komisji, w przypadku gdy następne Państwa staną się Stronami niniejszej Konwencji, oraz w celu obsadzenia miejsc wakujących.
3. Kandydaci powinni posiadać najwyższe kwalifikacje moralne i spełniać warunki wymagane do sprawowania wysokiego urzędu sędziowskiego albo być osobami o uznanych kompetencjach w zakresie prawa wewnętrznego lub międzynarodowego.

Artykuł 22

1. Członkowie Komisji są wybierani na sześć lat. Mogą być wybierani ponownie. Jednakże kadencja siedmiu członków wybranych w pierwszych wyborach wygasa z upływem trzech lat.
2. Członkowie, których kadencja ma upłynąć z końcem początkowego okresu trzech lat, są wyznaczani przez Sekretarza Generalnego Rady Europy w drodze losowania po zakończeniu pierwszych wyborów.
3. Celem zapewnienia, na ile jest to możliwe, odnowienia połowy składu Komisji co trzy lata Komitet Ministrów może przed rozpoczęciem procedury każdych kolejnych wyborów postanowić, że kadencja lub kadencje członków, którzy mają zostać wybrani, będzie inna niż sześćoletnia, ale nie dłuższa niż dziewięć lat i nie krótsza niż trzy lata.
4. W przypadkach gdy chodzi o więcej niż jeden mandat, a Komitet Ministrów zastosuje ustęp poprzedni, przydział mandatów zostanie dokonany w drodze losowania

przez Sekretarza Generalnego Rady Europy bezpośrednio po zakończeniu wyborów.

5. Członek Komisji wybrany w miejsce członka, którego kadencja jeszcze nie upłynęła, sprawuje swój urząd przez okres pozostający do zakończenia kadencji poprzednika.
6. Członkowie Komisji sprawują swój urząd do chwili jego objęcia przez następnego członka. Po objęciu urzędu przez następnego członka uczestniczą w prowadzeniu spraw, które zaczęli rozpatrywać.

Artykuł 23

Członkowie Komisji zasiadają w niej we własnym imieniu. W okresie sprawowania urzędu nie mogą oni pełnić żadnej funkcji, która nie daje się pogodzić z niezawistością i bezstronnością członka Komisji oraz wymogami tego urzędu.

Artykuł 24

Każda z Wysokich Układających się Stron może wnieść skargę do Komisji za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Rady Europy, jeśli uważa, że inna Wysoka Układająca się Strona naruszyła przepisy niniejszej Konwencji.

Artykuł 25

1. Komisja może przyjmować skargi skierowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy przez każdą osobę, organizację pozarządową lub grupę jednostek, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedną z Wysokich Układających się Stron praw zawartych w niniejszej Konwencji, jeżeli Wysoka Układająca się Strona, przeciwko której skarga jest skierowana, oświadczyła, że uznaje kompetencje Komisji w tym zakresie. Wysokie Układające się Strony, które złożyły taką deklarację, zobowiązują się nie przeszkadzać w żaden sposób skutecznemu wykonywaniu tego prawa.
2. Powyższe deklaracje mogą być składane na czas określony.
3. Deklaracje składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, których kopie przesyła on Wysokim Układającym się Stronom i zarządza ich publikację.
4. Komisja uzyska kompetencję przewidzianą w niniejszym artykule dopiero wówczas, kiedy co najmniej sześć Wysokich Układających się Stron złoży deklaracje zgodnie z ustępami poprzedzającymi.

Artykuł 26

Komisja może rozpatrywać sprawę dopiero po wykorzystaniu wszystkich środków odwoławczych przewidzianych prawem wewnętrznym, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego, jeśli sprawa została wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji.

Artykuł 27

1. Komisja nie rozpatruje żadnej skargi wniesionej w trybie artykułu 25, która:
 - a) jest anonimowa lub

- b) jest co do istoty identyczna ze sprawą rozpatrzoną już przez Komisję lub ze sprawą, która została poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, i jeśli skarga nie zawiera nowych, istotnych informacji.
2. Komisja przyjmuje za niedopuszczalną każdą skargę wniesioną w trybie artykułu 25, jeśli uzna, że skarga nie da się pogodzić z postanowieniami niniejszej Konwencji, jest w sposób oczywisty nieuzasadniona lub stanowi nadużycie prawa do skargi.
 3. Komisja odrzuca każdą skargę, którą uzna za niedopuszczalną w myśl artykułu 26.

Artykuł 28

1. W przypadku przyjęcia przez Komisję wniesionej do niej skargi:
 - a) w celu ustalenia faktów rozpatruje ona skargę z udziałem przedstawicieli stron i jeżeli zachodzi potrzeba, podejmuje dochodzenie, a zainteresowane Państwa udzielą dla jego skutecznego przeprowadzenia wszelkich niezbędnych ułatwień, po wymianie opinii z Komisją;
 - b) pozostaje ona zarazem do dyspozycji zainteresowanych stron w celu polubownego załatwienia sprawy na zasadach poszanowania praw człowieka w rozumieniu niniejszej Konwencji.
2. Jeżeli Komisja zdoła doprowadzić do polubownego załatwienia sprawy, sporządza sprawozdanie, które jest przesyłane zainteresowanym Państwom, Komitetowi Ministrów oraz Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy w celu opublikowania. Sprawozdanie to ogranicza się do krótkiego przedstawienia faktów i przyjętego rozwiązania.

Artykuł 29

Nawet po przyjęciu skargi opartej na artykule 25 Komisja może większością dwóch trzecich ogólnej liczby członków zdecydować o jej odrzuceniu, jeśli w trakcie postępowania stwierdzi, że zachodzi jedna z przyczyn niedopuszczalności określonych w artykule 27. W takim przypadku strony informowane są o decyzji Komisji.

Artykuł 30

1. Komisja może w każdej fazie postępowania zdecydować o skreśleniu skargi z listy spraw, jeżeli okoliczności prowadzą do wniosku, że:
 - a) wnoszący nie podtrzymuje swej skargi lub
 - b) spór został już rozstrzygnięty, lub
 - c) z jakiegokolwiek innej przyczyny ustalonej przez Komisję nie jest uzasadnione dalsze rozpatrywanie skargi.Jednakże Komisja kontynuuje rozpatrywanie skargi, jeśli wymaga tego poszanowanie praw człowieka w rozumieniu niniejszej Konwencji.
2. Jeżeli Komisja zdecyduje o skreśleniu z listy spraw skargi uprzednio przyjętej, sporządza ona sprawozdanie zawierające ustalenia dotyczące faktów oraz przyjęte rozwiązanie wraz z uzasadnieniem. Sprawozdanie zostaje przekazane stronom oraz Komitetowi Ministrów do wiadomości. Komisja może je opublikować.

3. Komisja może podjąć decyzję o ponownym wpisaniu skargi na listę spraw, jeśli uzna, że okoliczności uzasadniają takie postępowanie.

Artykuł 31

1. Jeżeli rozpatrywanie skargi nie zostało zakończone zgodnie z artykułem 28 (ustęp 2), 29 lub 30, Komisja sporządza sprawozdanie o faktach i przedstawia swoją opinię o tym, czy stwierdzone fakty stanowią naruszenie przez zainteresowane Państwo jego zobowiązań wynikających z Konwencji. Opinie poszczególnych członków Komisji w tym przedmiocie mogą być wyrażone w sprawozdaniu.
2. Sprawozdanie jest przekazywane Komitetowi Ministrów. Przekazuje się je także zainteresowanym Państwom, które nie mają prawa jego publikacji.
3. Przekazując sprawozdanie Komitetowi Ministrów, Komisja może formułować propozycje, jakie uzna za stosowne.

Artykuł 32

1. Jeżeli w terminie trzech miesięcy od daty przekazania sprawozdania Komitetowi Ministrów sprawa nie zostanie skierowana do Trybunału zgodnie z artykułem 48 niniejszej Konwencji, Komitet Ministrów podejmuje decyzję większością dwóch trzecich głosów członków uprawnionych do zasiadania w Komitecie, czy miało miejsce naruszenie Konwencji.
2. W przypadku odpowiedzi pozytywnej Komitet Ministrów określi termin, w którym zainteresowana Wysoka Układająca się Strona winna podjąć środki, jakie pociąga za sobą ta decyzja.
3. Jeśli w przewidzianym terminie zainteresowana Wysoka Układająca się Strona nie podejmie zadowalających środków, Komitet Ministrów zdecyduje określoną w ustępie 1 większością głosów sposób realizacji pierwotnej decyzji oraz ogłosi sprawozdanie.
4. Wysokie Układające się Strony zobowiązują się uznać za wiążące wszelkie decyzje, jakie Komitet Ministrów może podjąć na podstawie ustępów poprzedzających.

Artykuł 33

Komisja obraduje przy drzwiach zamkniętych.

Artykuł 34

Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 20 ustęp 3 i artykułu 29, Komisja podejmuje decyzje większością głosów członków obecnych i głosujących.

Artykuł 35

Komisja zbiera się, gdy wymagają tego okoliczności. Posiedzenia Komisji zwołuje Sekretarz Generalny Rady Europy.

Artykuł 36

Komisja uchwała własny regulamin.

Artykuł 37

Sekretariat Komisji jest organizowany przez Sekretarza Generalnego Rady Europy.

Rozdział IV

Artykuł 38

Europejski Trybunał Praw Człowieka składa się z sędziów, których liczba równa się liczbie Państw-Członków Rady Europy. W składzie Trybunału nie może być więcej niż jeden obywatel tego samego państwa.

Artykuł 39

1. Członków Trybunału wybiera większością głosów Zgromadzenie Konsultacyjne z listy osób przedstawionych przez Państwa-Członków Rady Europy; każde Państwo-Członek przedstawia trzech kandydatów, z których co najmniej dwóch musi być jego obywatelami.
2. Taką samą procedurę stosuje się, jeśli jest to możliwe, odpowiednio w celu uzupełnienia składu Trybunału w przypadku przystąpienia nowych Państw-Członków do Rady Europy oraz przy obsadzaniu wakujących miejsc.
3. Kandydaci powinni być ludźmi o najwyższym poziomie moralnym i muszą albo posiadać kwalifikacje konieczne do sprawowania wysokiego urzędu sędziowskiego, albo być prawnikami o uznanej kompetencji.

Artykuł 40

1. Członkowie Trybunału są wybierani na dziewięć lat. Mogą oni być wybierani ponownie. Jednakże kadencja czterech członków wybranych w pierwszych wyborach upływa po trzech latach, natomiast następnych czterech - po sześciu latach.
2. Członkowie, których kadencja ma upłynąć z końcem początkowego okresu trzech lub sześciu lat, są wyznaczani w drodze losowania przez Sekretarza Generalnego Rady Europy bezpośrednio po zakończeniu pierwszych wyborów.
3. Aby zapewnić, jeżeli jest to możliwe, odnowienie jednej trzeciej składu Trybunału co trzy lata, Zgromadzenie Konsultacyjne może przed rozpoczęciem procedury każdego kolejnych wyborów postanowić, że kadencja lub kadencje jednego lub większej liczby członków, którzy mają zostać wybrani, będzie inna niż dziewięcioletnia, jednakże nie dłuższa niż dwanaście lat i nie krótsza niż sześć lat.
4. W przypadkach gdy, chodzi o więcej niż jeden mandat, a Zgromadzenie Konsultacyjne zastosuje poprzedni ustęp przydział mandatów zostanie dokonany w drodze losowania przez Sekretarza Generalnego Rady Europy bezpośrednio po zakończeniu wyborów.
5. Członek Trybunału wybrany na miejsce członka, którego kadencja jeszcze nie upłynęła, sprawuje swój urząd do zakończenia kadencji poprzednika.

6. Członkowie Trybunału sprawują swój urząd do chwili ich zastąpienia. Po zastąpieniu sprawują nadal swój urząd w odniesieniu do spraw, które zaczęli rozpatrywać.
7. Członkowie Trybunału zasiadają w nim we własnym imieniu. W okresie sprawowania urzędu nie mogą oni pełnić żadnej funkcji, która nie daje się pogodzić z niezawisłością i bezstronnością członka Trybunału oraz wymaganiami tego urzędu.

Artykuł 41

Trybunał wybiera swojego Przewodniczącego i jednego lub dwóch Wiceprzewodniczących na trzy lata. Mogą oni być wybrani ponownie.

Artykuł 42

Członkowie Trybunału otrzymują za każdy dzień sprawowania urzędu wynagrodzenie, którego wysokość określa Komitet Ministrów.

Artykuł 43

W celu rozpatrzenia każdej wniesionej sprawy Trybunał tworzy Izbę złożoną z dziewięciu sędziów. Z urzędu zasiada w niej sędzia będący obywatelem zainteresowanego państwa lub, w przypadku braku takiego sędziego, inna osoba wybrana przez zainteresowane państwo do pełnienia funkcji sędziego. Pozostałych sędziów wyznacza przed rozpoczęciem rozpoznania sprawy Przewodniczący w drodze losowania.

Artykuł 44

Prawo wniesienia sprawy do Trybunału mają wyłącznie Wysokie Układające się Strony oraz Komisja.

Artykuł 45

Trybunał jest właściwy do rozpoznania wszystkich spraw dotyczących interpretacji i stosowania niniejszej Konwencji, które przedstawią mu Wysokie Układające się Strony lub Komisja na podstawie artykułu 48.

Artykuł 46

1. Każda z Wysokich Układających się Stron może w każdym czasie oświadczyć, że uznaje jako obowiązkową ipso facto i bez konieczności zawierania specjalnego porozumienia właściwość Trybunału we wszystkich sprawach dotyczących interpretacji i stosowania niniejszej Konwencji.
2. Takie deklaracje mogą być składane bezwarunkowo lub pod warunkiem wzajemności ze strony poszczególnych lub tylko niektórych Wysokich Układających się Stron lub na czas określony.
3. Deklaracje składane są Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który przekazuje ich kopie Wysokim Układającym się Stronom.

Artykuł 47

Trybunał może przyjąć sprawę do rozpatrzenia tylko wówczas, gdy Komisja stwierdziła niepowodzenie próby polubownego jej załatwienia, oraz w ciągu trzymiesięcznego terminu przewidzianego w artykule 32.

Artykuł 48

Pod warunkiem, że zainteresowana Wysoka Układająca się Strona, jeśli jest tylko jedna, lub zainteresowane Wysokie Układające się Strony, jeśli jest ich więcej, podlegają obowiązkowej jurysdykcji Trybunału, a w przypadku gdy jej nie podlegają, za zgodą zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony, jeśli jest tylko jedna, bądź zainteresowanych Wysokich Układających się Stron, jeśli jest ich więcej, sprawy do Trybunału mogą wnosić:

- a) Komisja;
- b) Wysoka Układająca się Strona, której obywatelstwo posiada ofiara ewentualnego naruszenia praw;
- c) Wysoka Układająca się Strona, która wniosła sprawę do Komisji;
- d) Wysoka Układająca się Strona, przeciwko której skarga jest skierowana.

Artykuł 49

Spór dotyczący kompetencji Trybunału rozstrzyga sam Trybunał.

Artykuł 50

Jeżeli Trybunał stwierdził, że decyzja lub środek zastosowany przez władzę sądową lub inną władzę Wysokiej Układającej się Strony jest częściowo lub całkowicie sprzeczny ze zobowiązaniami wynikającymi z niniejszej Konwencji oraz jeżeli prawo wewnętrzne tej Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tej decyzji lub zastosowanego środka, Trybunał orzeka, jeżeli zachodzi potrzeba, odpowiednie zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.

Artykuł 51

1. Wyrok Trybunału zawiera uzasadnienie.
2. Jeżeli wyrok w całości lub w części nie wyraża jednomyślnej opinii sędziów, każdy sędzia jest uprawniony do załączenia opinii odrębnej.

Artykuł 52

Wyrok Trybunału jest ostateczny.

Artykuł 53

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania decyzji Trybunału we wszystkich sporach, w których są stronami.

Artykuł 54

Wyrok Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów, który czuwa nad jego wykonaniem.

Artykuł 55

Trybunał sam uchwała własny regulamin i określa swoją procedurę.

Artykuł 56

1. Pierwsze wybory członków Trybunału odbędą się po złożeniu deklaracji przewidzianych w artykule 46 przez osiem Wysokich Układających się Stron.
2. Żadna sprawa nie może zostać wniesiona do Trybunału przed tymi wyborami.

Rozdział V

Artykuł 57

Na żądanie Sekretarza Generalnego Rady Europy każda Wysoka Układająca się Strona złoży wyjaśnienia w sprawie sposobu, w jaki jej prawo wewnętrzne zapewnia skuteczne stosowanie wszystkich postanowień niniejszej Konwencji.

Artykuł 58

Koszty działalności Komisji Trybunału ponosi Rada Europy.

Artykuł 59

Członkowie Komisji i Trybunału są uprawnieni w czasie pełnienia swoich funkcji do korzystania z przywilejów i immunitetów przewidzianych w artykule 40 Statutu Rady Europy i w porozumieniach zawartych na jego podstawie.

Artykuł 60

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie będzie interpretowane jako ograniczające lub wyłączające jakiegokolwiek prawa człowieka lub podstawowe wolności, które mogą być zagwarantowane przez ustawy każdej Wysokiej Układającej się Strony lub jakąkolwiek inną umowę, której Państwo to jest Stroną.

Artykuł 61

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie narusza kompetencji przyznanych Komitetowi Ministrów na podstawie Statutu Rady Europy.

Artykuł 62

Wysokie Układające się Strony zgadzają się, że wyjąwszy porozumienia szczególne, nie będą wykorzystywały obowiązujących między nimi traktatów, konwencji lub deklaracji do skierowania w drodze skargi sporu powstałego w związku z interpretacją lub stosowaniem niniejszej Konwencji do rozpatrzenia w ramach innych sposobów rozstrzygnięcia sporów niż przewidziane w niniejszej Konwencji.

Artykuł 63

1. Każde Państwo może w chwili ratyfikacji lub w jakimkolwiek późniejszym czasie oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że niniejsza Konwencja obowiązywać będzie na wszystkich lub niektórych terytoriach, za których stosunki międzynarodowe państwo to odpowiada.
2. Konwencja obowiązywać będzie na terytorium lub terytoriach wymienionych w ratyfikacji od trzydziestego dnia po otrzymaniu tej ratyfikacji przez Sekretarza Generalnego Rady Europy.
3. Postanowienia niniejszej Konwencji będą stosowane na tych terytoriach odpowiednio do miejscowych wymogów.
4. Każde Państwo, które złożyło deklarację na podstawie ustępu 1 niniejszego artykułu, może w każdym późniejszym czasie uznać w odniesieniu do jednego lub wielu terytoriów wymienionych w tej deklaracji kompetencję Komisji do przyjmowania skarg od jednostek, organizacji pozarządowych lub grupy osób, zgodnie z artykułem 25 niniejszej Konwencji.

Artykuł 64

1. Każde Państwo może, przy podpisaniu niniejszej Konwencji lub przy składaniu dokumentów ratyfikacji, dokonać zastrzeżenia odnośnie do każdego z przepisów Konwencji w takim zakresie, w jakim ustawa obowiązująca na jego terytorium jest z tym przepisem niezgodna. Na podstawie niniejszego artykułu niedopuszczalne są zastrzeżenia o charakterze ogólnym.
2. Każde zastrzeżenie złożone na podstawie niniejszego artykułu powinno zawierać krótkie przedstawienie treści ustawy, której dotyczy.

Artykuł 65

1. Wysoka Układająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą Konwencję nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od chwili, w której stała się jej Stroną, i z zachowaniem sześciomiesięcznego okresu wypowiedzenia zawartego w notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, który poinformuje o tym inne Wysokie Układające się Strony.
2. Powyższe wypowiedzenie nie zwalnia zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony ze zobowiązań wynikających z Konwencji w odniesieniu do każdego działania, które mogą naruszać te zobowiązania byłoby podjęte przed upływem terminu, w którym wypowiedzenie stało się skuteczne.
3. Każda Wysoka Układająca się Strona, która przestaje być członkiem Rady Europy, przestaje być na tych samych warunkach Stroną niniejszej Konwencji.
4. Konwencja może być wypowiedziana zgodnie z przepisami poprzednich ustępów w odniesieniu do każdego terytorium, w stosunku do którego oświadczone o jej obowiązywaniu zgodnie z artykułem 63.

Artykuł 66

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta do podpisu dla Członków Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie po złożeniu dziesięciu dokumentów ratyfikacyjnych.
3. W odniesieniu do każdego sygnatariusza, który dokona ratyfikacji w dalszej kolejności, Konwencja wchodzi w życie z dniem złożenia dokumentów ratyfikacyjnych.
4. Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje członkom Rady Europy wejście w życie Konwencji, nazwy Wysokich Układających się Stron, które dokonały jej ratyfikacji oraz fakt złożenia kolejnych dokumentów ratyfikacyjnych.

Sporządzono w Rzymie, dnia 4 listopada 1950 roku w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaże uwierzytelnione odpisy każdemu z sygnatariuszy.

**PROTOKÓŁ DODATKOWY
DO KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA
I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI**

Państwa-Sygnatariusze, Członkowie Rady Europy, zdecydowane podjąć odpowiednie środki zmierzające do zapewnienia wspólnych gwarancji praw i wolności, innych aniżeli te, które są już zawarte w Rozdziale I Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej "Konwencją"), uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego. Powyższe postanowienia nie będą jednak w żaden sposób naruszać prawa Państwa do wydawania takich ustaw, jakie uzna za konieczne dla uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zapewnienia uiszczenia podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych.

Artykuł 2

Nikt nie może być pozbawiony prawa do nauki. Wykonując swoje funkcje w dziedzinie wychowania i nauczania, Państwo uznaje prawo rodziców do zapewnienia tego wychowania i nauczania zgodnie z ich własnymi przekonaniem religijnymi i filozoficznymi.

Artykuł 3

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się organizować w rozsądnych odstępach czasu wolne wybory oparte na tajnym głosowaniu, w warunkach zapewniających swobodę wyrażania opinii ludności w wyborze ciała ustawodawczego.

Artykuł 4

Każda Wysoka Układająca się Strona może w chwili podpisania lub ratyfikacji, bądź w jakimkolwiek późniejszym czasie, złożyć Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy deklarację wskazującą, w jakim stopniu zobowiązuje się do stosowania postanowień niniejszego Protokołu na terytoriach wymienionych w tej deklaracji, za których stosunki międzynarodowe państwo to odpowiada.

Każda Wysoka Układająca się Strona, która złożyła deklarację na podstawie ustępu poprzedzającego, może w każdym czasie złożyć następną deklarację, modyfikującą treść poprzednich lub wyłączającą stosowanie postanowień niniejszego Protokołu na jakimkolwiek terytorium.

Deklaracja złożona na podstawie niniejszego artykułu będzie uważana za zgodną z artykułem 63 ustęp 1 Konwencji.

Artykuł 5

Wysokie Układające się Strony uznają postanowienia artykułu 1, 2, 3 i 4 niniejszego Protokołu za dodatkowe artykuły Konwencji, a wszystkie przepisy Konwencji będą stosowane odpowiednio.

Artykuł 6

Niniejszy Protokół jest otwarty do podpisu dla Państw-Członków Rady Europy, które są sygnatariuszami Konwencji, i podlega ratyfikacji w tym samym czasie co Konwencja lub później. Protokół wejdzie w życie po złożeniu dziesięciu dokumentów ratyfikacyjnych. W stosunku do każdego sygnatariusza, który ratyfikuje protokół później, wchodzi on w życie w dniu złożenia ratyfikacji.

Dokumenty ratyfikacyjne składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który notyfikuje Państwom-Członkom, jakie państwa dokonały ratyfikacji.

Sporządzono w Paryżu, dnia 20 marca 1952 roku, w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu z Rządów sygnatariuszy.

PROTOKÓŁ DRUGI

DO KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI O NADANIU EUROPEJSKIEMU TRYBUNAŁOWI PRAW CZŁOWIEKA KOMPETENCJI DO WYDAWANIA OPINII DORADCZYCH

Państwa-Członkowie Rady Europy, sygnatariusze niniejszego Protokołu:

Mając na uwadze postanowienia Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 roku (zwanej dalej "Konwencją"), a zwłaszcza artykuł 19, powołujący, obok innych organów, Europejski Trybunał Praw Człowieka (zwany dalej "Trybunałem"); uznając za celowe nadanie Trybunałowi kompetencji do wydawania, pod pewnymi warunkami, opinii doradczych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

1. Trybunał może, na wniosek Komitetu Ministrów, wydawać opinie doradcze w kwestiach prawnych dotyczących wykładni Konwencji i Protokołów dodatkowych.
2. Powyższe opinie nie mogą dotyczyć treści i zakresu praw i wolności określonych w Rozdziale I Konwencji i Protokołach dodatkowych ani jakichkolwiek innych zagadnień, które Komisja, Trybunał lub Komitet Ministrów mogłyby rozpatrywać

w wyniku postępowania podjętego na podstawie postanowień niniejszej Konwencji

3. Decyzje Komitetu Ministrów w sprawie wniosku o opinię doradczą Trybunału podejmowane są większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli uprawnionych do zasiadania w Komitecie.

Artykuł 2

Trybunał rozstrzyga, czy wniosek o wydanie opinii doradczej przedłożony przez Komitet Ministrów mieści się w jego kompetencjach doradczych określonych w artykule 1 niniejszego Protokołu.

Artykuł 3

1. Wniosek o wydanie opinii doradczej Trybunał rozpatruje na posiedzeniu plenarnym.
2. Opinia doradcza Trybunału zawiera uzasadnienie.
3. Jeżeli opinia doradcza nie wyraża w całości lub części jednomyślnego poglądu sędziów, każdy z sędziów jest uprawniony do załączenia opinii odrębnej.
4. Opinię doradczą Trybunału przekazuje się Komitetowi Ministrów.

Artykuł 4

Kompetencje Trybunału wynikające z artykułu 55 Konwencji rozszerza się w takim stopniu, w jakim Trybunał może uznać za konieczne ustanowienie przepisów regulaminowych lub określenie procedury dla celów niniejszego Protokołu.

Artykuł 5

1. Niniejszy Protokół będzie otwarty do podpisu dla Państw-Członków Rady Europy, sygnatariuszy Konwencji, które mogą stać się jego Stronami przez:
 - a) podpisanie bez zastrzeżeń odnośnie do ratyfikacji lub przyjęcia;
 - b) podpisanie z zastrzeżeniem ratyfikacji lub przyjęcia, po którym nastąpi ratyfikacja lub przyjęcie.Dokumenty ratyfikacyjne bądź przyjęcia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Niniejszy Protokół wejdzie w życie z dniem, w którym wszystkie Państwa-Strony Konwencji staną się Stronami Protokołu, zgodnie z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu.
3. Z dniem wejścia w życie niniejszego Protokołu artykuły od 1 do 4 uznaje się za integralną część Konwencji.
4. Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Państwom-Członkom Rady:
 - a) każde podpisanie bez zastrzeżenia odnośnie do ratyfikacji lub przyjęcia;
 - b) każde podpisanie z zastrzeżeniem ratyfikacji lub przyjęcia;
 - c) złożenie każdego dokumentu ratyfikacji lub przyjęcia;
 - d) datę wejścia w życie niniejszego Protokołu zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Strasburgu, dnia 6 maja 1963 roku, w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu z Państw-Sygnatariuszy.

PROTOKÓŁ CZWARTY
DO KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA
I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI GWARANTUJĄCY NIEKTÓRE
PRAWA I WOLNOŚCI, INNE NIŻ JUŻ ZAWARTE W KONWENCJI
I PIERWSZYM PROTOKOLE DODATKOWYM DO KONWENCJI

Państwa-Sygnatariusze, Członkowie Rady Europy, zdecydowane podjąć kroki zmierzające do zapewnienia wspólnych gwarancji niektórych praw i wolności, innych niż już zawarte w rozdziale I Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 roku (zwanej dalej "Konwencją") i w artykułach od 1 do 3 Pierwszego Protokołu Dodatkowego Konwencji, podpisanego w Paryżu 20 maja 1952 roku,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wykonania zobowiązania umownego.

Artykuł 2

1. Każdy, kto przebywa legalnie na terytorium Państwa, ma prawo do swobodnego poruszania się i do swobodnego wyboru miejsca zamieszkania na tym terytorium.
2. Każdy może swobodnie opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny.
3. Korzystanie z tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na bezpieczeństwo państwowe i publiczne, utrzymanie porządku publicznego, zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia lub moralności, lub ochronę praw i wolności innych osób.
4. Prawa wymienione w ustępie 1 mogą zostać poddane, w określonych rejonach, ustawowym ograniczeniom uzasadnionym interesem publicznym w społeczeństwie demokratycznym.

Artykuł 3

1. Nikt nie może być wydalony z terytorium Państwa, którego jest obywatelem, ani indywidualnie, ani w ramach wydalenia zbiorowego.
2. Nikt nie może być pozbawiony prawa wstępu na terytorium Państwa, którego jest obywatelem.

Artykuł 4

Zbiorowe wydalenie cudzoziemców jest zabronione.

Artykuł 5

1. Każda Wysoka Układająca się Strona może w chwili podpisania bądź ratyfikacji niniejszego Protokołu, lub w jakimkolwiek późniejszym czasie, złożyć Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy deklarację wskazującą, w jakim stopniu zobowiązuje się do stosowania postanowień niniejszego Protokołu na terytoriach wymienionych w tej deklaracji, za których stosunki międzynarodowe odpowiada.
2. Każda Wysoka Układająca się Strona, która złożyła deklarację na podstawie ustępu poprzedzającego, może w każdym czasie złożyć następną deklarację modyfikującą treść poprzednich lub wyłączającą stosowanie postanowień niniejszego Protokołu na jakimkolwiek terytorium.
3. Deklarację złożoną na podstawie niniejszego artykułu uznaje się za zgodną z artykułem 63 ustęp 1 Konwencji.
4. Terytorium każdego państwa, na którym stosuje się niniejszy Protokół na podstawie ratyfikacji bądź przyjęcia przez to Państwo, oraz każde terytorium, na którym stosuje się niniejszy Protokół na podstawie deklaracji złożonej przez to Państwo zgodnie z niniejszym artykułem, uznaje się za terytoria odrębne w świetle odniesień do terytorium Państwa ujętych w artykułach 2 i 3.

Artykuł 6

1. Wysokie Układające się Strony uznają postanowienia artykułów od 1 do 5 niniejszego Protokołu za dodatkowe artykuły Konwencji, a wszystkie przepisy Konwencji będą stosowane odpowiednio.
2. Jednakże prawo do skargi indywidualnej uznane na podstawie deklaracji złożonej zgodnie z artykułem 25 Konwencji lub uznanie obowiązkowej jurysdykcji Trybunału w drodze deklaracji złożonej zgodnie z artykułem 46 Konwencji nie dotyczą niniejszego Protokołu, chyba że zainteresowana Wysoka Układająca się Strona uzna w drodze oświadczenia takie prawo lub taką jurysdykcję w stosunku do artykułów od 1 do 4 Protokołu lub w stosunku do niektórych z tych artykułów.

Artykuł 7

1. Niniejszy Protokół jest otwarty do podpisu dla Państw-Członków Rady Europy, które są sygnatariuszami Konwencji; podlega ratyfikacji w momencie lub po ratyfikacji Konwencji. Wejdzie w życie po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych. W stosunku do każdego sygnatariusza, który dokona ratyfikacji później, protokół wejście w życie w dniu złożenia dokumentów ratyfikacyjnych.
2. Dokumenty ratyfikacyjne składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który notyfikuje Państwom-Członkom dokonanie ratyfikacji.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Strasburgu, dnia 16 września 1963 roku w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu z Państw-Sygnatariuszy.

PROTOKÓŁ SZÓSTY
DO KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA
I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI DOTYCZĄCYCH
ZNIESIENIA KARY ŚMIERCI

Państwa-Członkowie Rady Europy, sygnatariusze niniejszego Protokołu do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 roku (zwanej dalej "Konwencją"), zważywszy, że zmiany, jakie nastąpiły w wielu Państwach-Członkach Rady Europy, wskazują na powszechną tendencję na rzecz zniesienia kary śmierci,
uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Znosi się karę śmierci. Nikt nie może być skazany na taką karę ani nie może nastąpić jej wykonanie.

Artykuł 2

Państwo może przewidzieć w swoich ustawach karę śmierci za czyny popełnione podczas wojny lub w okresie bezpośredniego zagrożenia wojną; kara ta będzie stosowana jedynie w przypadkach przewidzianych przez te ustawy i zgodnie z ich postanowieniami. Państwo zawiadomi Sekretarza Generalnego Rady Europy o odpowiednich postanowieniach tych ustaw.

Artykuł 3

Żadne z postanowień niniejszego Protokołu nie może być uchylone na podstawie artykułu 15 Konwencji.

Artykuł 4

Niedopuszczalne są jakiegokolwiek zastrzeżenia wobec postanowień niniejszego Protokołu, składane na podstawie artykułu 64 Konwencji.

Artykuł 5

1. Każde Państwo w chwili podpisania lub w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia, może wskazać terytorium lub terytoria, na których niniejszy Protokół będzie stosowany.
2. Każde Państwo może w dowolnym późniejszym czasie, w drodze deklaracji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, rozszerzyć stosowanie niniejszego Protokołu na inne terytorium wymienione w deklaracji. W stosunku do takiego terytorium protokół wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po dacie przyjęcia takiej deklaracji przez Sekretarza Generalnego.

3. Każda deklaracja złożona zgodnie z dwoma poprzednimi ustępami może być, w stosunku do jakiegokolwiek terytorium wymienionego w takiej deklaracji, wycofana w drodze zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego. Wycofanie staje się skuteczne od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu przyjęcia takiego zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 6

Państwa-Strony uznają postanowienia artykułów od 1 do 5 niniejszego Protokołu za dodatkowe artykuły Konwencji, a wszystkie przepisy Konwencji stosuje się odpowiednio.

Artykuł 7

Niniejszy Protokół jest otwarty do podpisu dla Państw-Członów Rady Europy, sygnatariuszy Konwencji. Podlega on ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Państwo-Członek Rady Europy nie może ratyfikować, przyjąć lub zatwierdzić niniejszego Protokołu, jeżeli jednocześnie lub wcześniej nie ratyfikowało Konwencji. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia, składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 8

1. Niniejszy Protokół wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następnego po dniu, w którym pięć Państw-Członków Rady Europy wyrazi zgodę na związanie się niniejszym Protokołem zgodnie z postanowieniami artykułu 7.
2. W stosunku do każdego Państwa-Członka, które później wyrazi zgodę na związanie się niniejszym Protokołem, wejdzie on w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 9

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Państwom-Członkom Rady Europy:

- a) każde podpisanie;
- b) złożenie każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia;
- c) każdą datę wejścia w życie niniejszego Protokołu zgodnie z artykułem 5 i 8;
- d) każdy inny akt, ratyfikację lub zawiadomienie dotyczące niniejszego Protokołu.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Strasburgu, dnia 28 kwietnia 1983 roku w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu Państwu-Członkowi Rady Europy.

PROTOKÓŁ SIÓDMY

DO KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI

Państwa-Członkowie Rady Europy, sygnatariusze niniejszego Protokołu, zdecydowane poczynić na podstawie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 roku (zwanej dalej "Konwencją"), dalsze kroki zmierzające do zbiorowego zagwarantowania niektórych praw i wolności, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

1. Cudzoziemiec legalnie przebywający na terytorium jakiegokolwiek Państwa nie może być zeń wydany, chyba że w wyniku decyzji podjętej zgodnie z ustawą i winien mieć możliwość:
 - a) przedstawienia racji przeciwko wydaleniu;
 - b) rozpatrzenia jego sprawy oraz
 - c) bycia reprezentowanym dla tych celów przed właściwym organem albo osobą lub osobami wyznaczonymi przez ten organ.
2. Cudzoziemiec może być wydany, bez uprzedniego wykorzystania swoich praw wymienionych w ustępie 1 a), b), c) niniejszego artykułu, jeśli jest to konieczne z uwagi na porządek publiczny lub uzasadnione względami bezpieczeństwa państwowego.

Artykuł 2

1. Każdy, kto został uznany przez sąd za winnego popełnienia przestępstwa, ma prawo do rozpatrzenia przez sąd wyższej instancji jego sprawy, tak w przedmiocie orzeczenia o winie, jak i co do kary. Korzystanie z tego prawa, a także jego podstawy, reguluje ustawa.
2. Wyjątki od tego prawa mogą być stosowane w przypadku drobnych przestępstw, określonych w ustawie, lub w przypadkach, gdy dana osoba była sądzona w pierwszej instancji przez sąd najwyższy albo została uznana za winną i skazana w wyniku zaskarżenia wyroku uniewinniającego sądu pierwszej instancji.

Artykuł 3

Każdemu skazanemu prawomocnie za przestępstwo, który odbył karę w wyniku takiego skazania, a następnie nie został uniewinniony lub ulaskawiony na tej podstawie, że nowy lub nowo ujawniony fakt dowiódł, iż nastąpiła pomyłka sądowa, przysługuje odszkodowanie zgodne z ustawą lub praktyką w danym Państwie, jeżeli nie udowodniono, że jest on całkowicie lub częściowo odpowiedzialny za nieujawnienie nieznanego faktu we właściwym czasie.

Artykuł 4

1. Nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu przed sądem tego samego Państwa za przestępstwo, za które został uprzednio skazany prawo-

mocnym wyrokiem lub uniewinniony zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego tego Państwa.

2. Postanowienia poprzedniego ustępu nie stoją na przeszkodzie wznowieniu postępowania zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego danego Państwa, jeśli wyjdą na jaw nowo odkryte fakty lub jeśli w poprzednim postępowaniu popełniono poważną pomyłkę, która mogła mieć wpływ na wynik sprawy.
3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie może być uchylone na podstawie artykułu 15 Konwencji.

Artykuł 5

Małżonkom przysługują równe prawa i obowiązki o charakterze cywilno- prawnym w stosunkach wynikających z małżeństwa, tak pomiędzy nimi, jak w stosunkach z ich dziećmi, w trakcie trwania małżeństwa i w związku z jego rozwiązaniem. Niniejszy artykuł nie stoi na przeszkodzie podjęciu przez Państwo środków koniecznych do zabezpieczenia dobra dzieci.

Artykuł 6

1. Każde Państwo, w chwili podpisania lub w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia, może wskazać terytorium lub terytoria, na których niniejszy Protokół będzie stosowany, i określić zakres, w jakim zobowiązuje się stosować postanowienia niniejszego Protokołu w stosunku do tego lub tych terytoriów.
2. Każde państwo może w każdym późniejszym czasie w drodze deklaracji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy rozszerzyć stosowanie niniejszego Protokołu na inne terytorium wymienione w tej deklaracji. W stosunku do takiego terytorium Protokół wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie dwóch miesięcy od dnia przyjęcia takiej deklaracji przez Sekretarza Generalnego.
3. Każda deklaracja złożona zgodnie z dwoma poprzednimi ustępami może być, w stosunku do jakiegokolwiek terytorium wymienionego w takiej deklaracji, wycofana lub zmieniona przez zawiadomienie Sekretarza Generalnego. Wycofanie lub zmiana stają się skuteczne od pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie dwóch miesięcy od dnia przyjęcia takiego zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.
4. Deklaracja złożona na podstawie niniejszego artykułu będzie uznana za zgodną z ustępem 1 artykułu 63 Konwencji.
5. Terytorium każdego Państwa, na którym stosuje się niniejszy Protokół na podstawie ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia przez to Państwo oraz każde terytorium, na którym stosuje się niniejszy Protokół na podstawie deklaracji złożonej przez to Państwo zgodnie z niniejszym artykułem, mogą zostać uznane za terytoria odrębne w świetle odniesienia do terytorium Państwa ujętego w artykule 1.

Artykuł 7

1. Państwa-Strony uznają postanowienia artykułów od 1 do 6 niniejszego Protokołu za dodatkowe artykuły Konwencji, a wszystkie przepisy Konwencji stosuje się odpowiednio.
2. Jednakże prawo skargi indywidualnej, uznane w deklaracji złożonej zgodnie z artykułem 25 Konwencji, lub uznania obowiązkowej jurysdykcji Trybunału w drodze deklaracji złożonej zgodnie z artykułem 46 Konwencji, nie dotyczą niniejszego Protokołu, chyba że zainteresowane Państwo złoży oświadczenie uznające takie prawo lub przyjmujące taką jurysdykcję w stosunku do artykułów od 1 do 5 niniejszego Protokołu.

Artykuł 8

Niniejszy Protokół jest otwarty do podpisu dla Państw-Członków Rady Europy, sygnatariuszy Konwencji. Podlega on ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Państwo-Członek Rady Europy nie może ratyfikować, przyjąć lub zatwierdzić niniejszego Protokołu, jeżeli jednocześnie lub wcześniej nie ratyfikowało Konwencji. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 9

1. Niniejszy Protokół wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie dwóch miesięcy od dnia, w którym siedem Państw-Członków Rady Europy wyrazi zgodę na związanie się niniejszym Protokołem zgodnie z postanowieniami artykułu 8.
2. W stosunku do każdego Państwa-Członka, które później wyrazi zgodę na związanie się niniejszym Protokołem, wejdzie on w życie od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 10

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Państwom-Członkom:

- a) każde podpisanie;
- b) złożenie każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia;
- c) każdą datę wejścia w życie niniejszego Protokołu zgodnie z artykułami 6 i 9;
- d) każdy inny akt, notyfikację lub deklarację dotyczącą niniejszego Protokołu.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Strasburgu, dnia 22 listopada 1984 roku, w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaże uwierzytelnione odpisy każdemu Państwu-Członkowi Rady Europy.

**PROTOKÓŁ DZIEWIĄTY
DO KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA
I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI**

Prawo do indywidualnego wnoszenia skargi

Państwa-Członkowie Rady Europy, sygnatariusze niniejszego Protokołu do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, podpisanej w Rzymie 4 listopada 1950 roku (zwanej dalej "Konwencją"), zdecydowane udoskonalić procedurę dotyczącą Konwencji, uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

W stosunku do Stron Konwencji, które związały się niniejszym Protokołem, treść Konwencji ulega zmianie zgodnie z postanowieniami artykułów od 2 do 5.

Artykuł 2

Artykuł 31 ustęp 2 Konwencji otrzymuje brzmienie:

"Sprawozdanie przekazywane jest Komitetowi Ministrów, a także do wiadomości zainteresowanym Państwom oraz, jeśli dotyczy skargi złożonej na podstawie artykułu 25, również autorowi skargi. Ani Państwo, ani autor nie są uprawnieni do publikacji sprawozdania".

Artykuł 3

Artykuł 44 Konwencji otrzymuje brzmienie:

"Prawo do przekazania sprawy do rozpoznania Trybunałowi mają wyłącznie Wysokie Układające się Strony, Komisja oraz osoby fizyczne, organizacje pozarządowe i grupy osób, jeśli złożyły skargę na podstawie artykułu 25".

Artykuł 4

Artykuł 45 Konwencji otrzymuje brzmienie:

"W kompetencji Trybunału leży rozpatrywanie wszystkich spraw dotyczących wykładni i stosowania niniejszej Konwencji, które są do niego kierowane na podstawie artykułu 48".

Artykuł 5

Artykuł 48 Konwencji otrzymuje brzmienie:

"1. Następujące podmioty mogą wnieść sprawę do Trybunału, pod warunkiem, że zainteresowana Wysoka Układająca się Strona, jeśli jest tylko jedna, lub zainteresowane Wysokie Układające się Strony, jeśli jest ich więcej niż jedna, podlegają obowiązkowej jurysdykcji Trybunału, a w przypadku, gdy jej nie podlegają, za zgodą zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony, jeśli jest tylko jedna,

lub zainteresowanych Wysokich Układających się Stron, jeśli jest ich więcej niż jedna:

- a) Komisja,
 - b) Wysoka Układająca się Strona, której obywatelstwo posiada ofiara,
 - c) Wysoka Układająca się Strona, która skierowała sprawę do Komisji,
 - d) Wysoka Układająca się Strona, przeciw której skarga została złożona,
 - e) osoba fizyczna, organizacja pozarządowa lub grupa osób, która złożyła skargę do Komisji.
2. Jeśli sprawa została skierowana do Trybunału wyłącznie na podstawie ustępu 1 lit. e), przekazywana jest najpierw Komitetowi złożonemu z trzech członków Trybunału. W Komitecie zasiada z urzędu sędzia wybrany przez Wysoką Układającą się Stronę, przeciw której została złożona skarga, a w razie braku takiego sędziego inna osoba wyznaczona przez Wysoką Układającą się Stronę do pełnienia funkcji sędziego. Jeżeli skarga została złożona przeciw więcej niż jednej Wysokiej Układającej się Stronie, skład Komitetu będzie odpowiednio rozszerzony.

Jeśli sprawa nie stwarza poważnych problemów co do wykładni lub stosowania Konwencji i jeśli z żadnych innych przyczyn nie jest konieczne rozpoznanie sprawy przez Trybunał, Komitet może jednogłośnie zdecydować, iż nie będzie ona przezeń rozpoznawana. W takim przypadku Komitet Ministrów decyduje na podstawie artykułu 32, czy miało miejsce naruszenie Konwencji".

Artykuł 6

1. Niniejszy Protokół jest otwarty do podpisu dla Państw-Członków Rady Europy, sygnatariuszy Konwencji, które mogą przyjąć wynikające z niego zobowiązania przez:
 - a) podpisanie bez zastrzeżeń ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia lub
 - b) podpisanie z zastrzeżeniem ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia, po którym taka ratyfikacja, przyjęcie lub zatwierdzenie następuje.
2. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 7

1. Niniejszy Protokół wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie 3 miesięcy od dnia, w którym 10 Państw-Członków Rady Europy wyrazi zgodę na związanie się Protokołem zgodnie z postanowieniami artykułu 6.
2. W stosunku do każdego Państwa-Członka, które później wyrazi zgodę na związanie się niniejszym Protokołem, wejdzie on w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie 3 miesięcy od daty podpisania lub złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 8

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje wszystkim Państwom-Członkom Rady Europy:

- a) każde podpisanie,
- b) złożenie każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia,
- c) każdą datę wejścia w życie niniejszego Protokołu zgodnie z jego artykułem 7,
- d) każdy inny akt, notyfikację lub deklarację odnoszącą się do niniejszego Protokołu.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Rzymie, dnia 8 listopada 1990 roku w jednym egzemplarzu, w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne; oryginał zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu Państwu-Członkowi Rady Europy.